

*Пишньоха О. А.,
асистент кафедри тюркології
Інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

*Покровська І. Л.,
доктор філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри тюркології
Інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МОВИ ТА КУЛЬТУРИ У ПРАЦЯХ УКРАЇНСЬКИХ ТЮРКОЛОГІВ І ТУРЕЦЬКИХ ЛІНГВІСТІВ

Анотація. Стаття досліджує праці українських і турецьких мовознавців, присвячені вивченню зв'язку мови та культури. Проаналізовано стан розробки зазначеного питання в українській тюркології, а також основні погляди на взаємозв'язок мови та культури у турецькому мовознавстві. Виділено ключові праці в українській лінгвістиці у рамках цієї проблематики.

Ключові слова: мова, культура, тюркологія, етнос, національна свідомість.

Постановка проблеми. Антропоцентричний характер сучасної лінгвістики, відображення культури певного народу у мові, якою він говорить, відповідна інтерпретація етнокультурної інформації під час міжкультурного спілкування давно стали найперспективнішими напрямками розвитку сучасного мовознавства і становлять актуальність наукового дослідження з обраної теми.

Метою дослідження є виокремлення основоположних праць, присвячених відображенню у мові культури турецького етносу в українській тюркології, а також праць, присвячених взаємозв'язку мови та культури у турецькому мовознавстві. Об'єктом дослідження є взаємозв'язок мови та культури як один з найактуальніших напрямів розвитку сучасної лінгвістики, матеріал дослідження складають наукові праці українських тюркологів і турецьких мовознавців.

Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань: аналіз сучасного стану розробки визначеної проблематики українськими тюркологами; з'ясування стану розробки цього питання у турецькому мовознавстві; окреслення перспективи подальших тюркологічних досліджень з цієї проблематики в Україні.

Виклад основного матеріалу. Взаємодія мови та культури завжди і у великій мірі привертала до себе увагу турецьких науковців, мислителів, письменників, відомих поетів тощо. Зокрема, відомий турецький політик і літератор, ідеолог кемалізму Зія Гьокальп висловив думку про те, що «культура – це гармонійна єдність релігійного, етичного, раціонального, естетичного, мовного і технічного життя певної нації» [23, с. 27]. Мову він розглядав як дієве знаряддя для зміцнення національної свідомості.

Бозкурт Гювенч у своїй праці «Людина та культура» пише, що «слово *культура* використовується у чотирьох значеннях: у сфері науки – цивілізація; з точки зору суспільства – це результат процесу освіти; з точки зору естетики – це витвори мис-

тецтва (живопис, скульптура, архітектура, музика); у матеріальному (технологічному) та біологічному плані – це репродукція, господарство, виробництво та розповсюдження» [26, с. 96].

Турецький професор Мехмет Доган визначає культуру як:

- 1) сукупність системи цінностей, витворів мистецтва, способів сприйняття суспільством подій та задач, а також судження, здобуті способами мислення під час історичного розвитку;
- 2) розвиток смаку, уміння критикувати та робити висновки в ерудованій та мислячій людині;
- 3) системні та обширі знання з певної теми, знання про світ [22].

Культура народу – це ніби своєрідна пам'ять, яка фіксує та зберігає коди моделей життя цього народу протягом багатьох поколінь. Культура передається у спадок від одного покоління наступному, як комплекс духовних і матеріальних цінностей, способу життя нації, який проявляється протягом століть з характерними інтересами, особливостями сприйняття, моделями поведінки та характеру. На культурі позначається історія цього народу, його мистецтво, література, свята, поезія, народні пісні, які притаманні цьому народу, а також його мова, звичаї і традиції. Усе це можна розглядати як одну з характерних особливостей поняття культура. Лише з притаманними певному народу звичаями, культурним спадком, характерними віршами та піснями, цей народ є тим, ким він є, тобто унікальним і самобутнім.

Культура – це також і своєрідний стан, який зафіксував прояс думок, почуттів та реакцій людини на різноманітні ситуації, що виникають у контексті почуттів, вірувань, спілкування, побуту, особливостей харчування, одягу та у будь-яких інших просторах життя. Сформувати ці думки, надати почуттям форму і передати їх іншій людині стає можливим за допомогою мови. Тобто за допомогою використання засобів мови всі думки та почуття формуються, виражаються, транслюються, втілюються тощо [19, с. 88].

На сьогодні соціум займає панівне становище у житті представників багатьох етносів світу. Цей соціум формує якість життя людини безпосередньо за допомогою спілкування. Посередництвом мови люди перебувають у взаємодії, а мова, у свою чергу, формує цю взаємодію у рамках культури, представниками якої вони є. Мова – це важливий засіб, що забезпечує набуття видимості усіх проявів життя людини та найвагоміший тран-

слятор культури. Переважна більшість лінгвістів, соціологів, антропологів дотримуються єдності у думці про те, що мова є основним компонентом культури. Усі здобутки та прояви культури передаються усно чи письмово за посередництвом мови від покоління до покоління. Майбутні покоління у процесі опанування рідної мови вбирають не лише мову як засіб спілкування, вони автоматично опановують характерні моделі життя своїх предків та особливості, які властиві етносу, в якому вони жили. Мова занотує у собі культуру народу і передає її немов послання (навіть як історичну довідку) сучасним та наступним поколінням [19, с. 88].

Різновид бойового мистецтва «Гюреш», бої півнів, збір винограду, дитячі ігри, різновиди народних ігор, «орта оюну», «Ніч хни» і багато іншого – усе це характерні особливості турецької культури, її багатство та особливості, які відрізняють її від інших культур світу. Культура – це ніби словник, в який ми заглядаємо, коли не можемо зрозуміти значення якогось явища. Турецький науковець Бедіа Акарсу зазначає, що культуру змінює мова, мислення, норми та звичаї і звички соціуму. Учений вважає, що література, мистецтво, філософія певного народу разом з його мисленням, культурою, звичаями і традиціями перебувають у постійній єдності з мовою. Передача звичаїв і традицій з покоління у покоління можлива лише за допомогою одного накопичувача – мови [19, с. 88-89].

Ібрагім Кафесоглу зазначає, що «цивілізація народжується з культур» [28, с. 16], Бозкурту Гювенчу належить думка, що «цивілізація складається з культур, а культури – це складові цивілізації» [27, с. 97]. Культура – це гармонійна єдність релігійного, етичного, раціонального, естетичного, мовного і технічного життя певної нації, таким чином, цивілізація – це колективна сукупність різновидів соціального життя різноманітних народностей, які належать до цієї цивілізації. У той час як культура є національною, цивілізація є інтернаціональною [23, с. 27].

Турецький науковець Осман Туран зазначає, що «протягом багатьох століть тюркський народ змінював території свого перебування, зазнавав впливу різноманітних релігій та цивілізацій. Це ставало причиною виникнення змін у мові, збагачувало та формувало її. Разом з цим, турецька мова завдяки своїй силі та життєздатності, змогла не тільки протистояти, але і перемогти ті мови і культури, з якими вона у різні періоди своєї історії боролася» [31, с. 191].

Алі Гьочер порівнює мову з ріками, які протікають крізь певний народ. Вона сповнює життям, несе його до усіх куточків певної країни, водночас, вона насичує свої води маленькими струмочками та джерелами навіть з найвіддаленіших земель цієї країни. Таким чином, увяляти мову і культуру незалежними одна від одної неможливо. Якщо немає мови, культура схожа на будівлю без фундаменту. Мова певного народу, яка немає культури, схожа на річку, джерело якої пересихає. Наскільки багата та жвава мова певного народу, настільки жива і динамічна його культура [24].

Мехмет Каплан вважає, що культура – це єдність усіх проявів життя певного соціуму, колективу, народу, які відрізняють цей соціум, колектив, народ від інших. Під проявами життя розуміються різноманітні цінності цього народу, які властиві тільки йому. Серед них можна назвати релігію, вірування, звичаї та обряди, особливості світобачення, історію, мистецтво, літературу, географічні об'єкти тощо. Проте найголовнішим серед них виступає мова цього народу. Функції та значення мови лег-

ко простежити крізь призму зародження, розвитку і передачі цієї культури наступним поколінням її представників [29].

Турецький фахівець з історії літератури, письменник та поет Н. С. Банарли запропонував таке порівняння: «Турки – це спритний, швидкий та прудкий народ. Такий спосіб життя цього народу відображений у його мові. З цієї причини в їхній мові замість багатоскладових слів використовуються переважно одно або двоскладові слова» [20].

Турецький науковець наводить ще одне цікаве порівняння «Якщо мову назвати деревом, то культура буде її корінням. Дерево не може існувати без свого коріння, воно всихає та гине. Як коріння підтримує життя і наснагу у дереві, так і культура у мові. Мова, у свою чергу, беручи енергію у своєї культури, розкривається тисячами квітів, і стає деревом, яке дає чудовий врожай. Літературні твори, черпаючи теми з історії, соціального життя тощо – це і є ті плоди, які несуть своєму споживачу не тільки задоволення, але і користь» [23].

Турецький мовознавець Доган Гюнай у своїй праці «Мова та комунікація», яка вийшла у 2004 р., описує загальні властивості, функції та фактори взаємодії мови, культури та мислення. Автор висловлює думку про те, що «мова таке ж давнє явище, як і історія людства. Подібне можна сказати і про мовні дослідження. Очевидним є той факт, що вчення про мову ніколи не вичерпають себе, оскільки мова є живим організмом, який постійно оновлюється і змінюється» [25, ст. 7]. Доган Гюнай акцентує свою увагу на тому, що мова, якою розмовляє людина, виказує не тільки її соціальний статус, але й різноманітні життєві уподобання, що можна сказати і про певний етнос у цілому. Дослідник зазначає, що дослідивши лексичний склад мови, якою розмовляв у певний період певний народ, можна осягнути різноманітні риси, притаманні цьому народові (політичний устрій, соціальний розвиток тощо), а дослідження лексики з культурним компонентом дасть змогу окреслити інші сторони життя народу, який розмовляє цією мовою [25, ст. 9].

З. Б. Озер у своїй статті «Національно-культурні особливості фразеологізмів у російській і турецькій мовах» на прикладах прислів'їв та приказок зазначає, що поведінкові норми, які знайшли своє відображення у національних прислів'ях та приказках, не завжди мають відповідники в інших мовах. Переклад та розуміння таких виразів іноземцями, особливо коли вони використовуються у повсякденному житті носіями мови (і відображують ціннісні пріоритети цього етносу), створює значні труднощі.

Розуміння та правильний переклад характерних турецької мови виразів, зокрема, таких як: *Geçmiş olsun*, *Ellerinden öperim*, *Eline sağlık*, *Ziyade olsun*, *Gözün aydın*, *Kolay gelsin*, *İşin rast gelsin*, *Sağlıcakla kal*, *Sizlere ömür*, *Söz kesmek*, *Dünya evine girmek*, вимагає від перекладача бути добре обізнаним з особливостями сприйняття та національно-культурною картиною світу турецького етносу, який у досить яскравій формі використовує метафоричні символи та образи, залишаючись у тісному зв'язку з національним колоритом. Тобто, фраза *Geçmiş olsun* використовується у Туреччині у значенні «хай усе залишиться у минулому», «дай бог, знову не повториться» і у побутовому житті суспільства вона лунає досить часто. Якщо людина захворіла, пережила якусь аварію, втратила гроші, зламала ногу, кожен турок скаже цій людині *Geçmiş olsun*. Повного відповідника цієї фрази не існує не тільки у російській мові, але навіть і у багатьох споріднених тюркських мовах. Із цього можна зробити висновок, що використання подібних відповідників пов'язано не

тілки з національними та мовними факторами, але й з національною географією та факторами національної культури [12].

Мустафа Озкан присвятив свої дослідження взаємозв'язку мови та культури, мислення та літератури, результати яких відображені у його праці «Людина, комунікація та мова». Турецький науковець наголошує на тому, що дослідження турецької літератури – ключ до пізнання історії та культури турецького народу [30].

Праця сучасного дослідника турецької мови Шюкрю Юналана «Мова та Культура», написана у науково-популярному стилі, містить цитати багатьох філософів, письменників, поетів, психологів, культурологів та громадських діячів різних країн щодо ролі мови у суспільстві та її зв'язку з діяльністю людини і наголошує, що «кожна мова відображає спосіб життя, культуру, бачення світу, етапи історичного розвитку того народу, який нею говорить. У той же час, у кожній мові своє розуміння світу та форма його вираження, яка визначається шляхом лексико-семантичного аналізу слів-реалій, приказок, прислів'їв, тощо» [32, с. 4].

Одним з перших, хто звернувся до теми, якою взагалі не цікавились турецькі лінгвісти, і дав їй назву «*dil içi dünya görüşü*» – «мовна картина світу» став турецький академік, мовознавець та письменник Озджан Башкан. Його дослідження стали фундаментальними для подальшого вивчення багатьох мовних і культурних особливостей турецької мови, а також чітко визначили турецьке бачення мовної картини світу [21].

Лінгвокультурна течія у турецькому мовознавстві не відзначалася увагою науковців і потрапила до турецького наукового простору переважно за посередництвом зарубіжних наукових статей з цієї тематики. У 2014 р. на базі університету «Газі» (м. Анкара, Турецька Республіка) було видано посібник під назвою «Лінгвокультурологія» (тур. «*Kültürdilbilim*») за редакцією Олени Козан, де представлені статті численних тюркологів у перекладі турецькою мовою.

Таким чином, мова і культура взаємозалежні та взаємно доповнюють одна одну: мова надає основним проявам культури форму, фіксує їх, зберігає та передає з покоління у покоління; культура виступає гарантом існування та збереження мови, а також постійним стимулятором збагачення цієї мови.

В українському мовознавстві багато робіт присвячено лінгвокультурологічним дослідженням, які виявляють національну специфіку певного етносу: Т. П. Вільчинська [2], О. А. Гапченко [3], О. І. Голубовська [4], С. А. Жаботинська [5], В. В. Жайворонок [7], Т. В. Радзівська [14], О. С. Снітко [15] та ін. Проте існують лише деякі роботи, присвячені дослідженню окремих мовних проблем на матеріалі турецької мови.

Серед українських тюркологів насамперед слід зазначити праці І. Л. Покровської, присвячені турецькій фразеології та пареміології, мовній картині світу, турецькій лінгвокультурі у цілому та окремим її концептам, а також розглянуто національно маркований лексико-фразеологічний рівень турецької мови тощо. Зокрема, І. Л. Покровською досліджено взаємозв'язок релігійного й світського у турецькій мовній картині світу, висвітлено різногранні значення релігійної лексики турецької мови, для якої характерні національна маркованість та специфічні ознаки [13, с. 50].

У турецькій лінгвокультурі закріплені уявлення про релігійні звичаї, вірування, побут і культуру місцевого населення. На мовному рівні вони знаходять вираження у номінації лексичних одиниць, у системі фразеології і пареміології турецької

мови. Зокрема, в ісламі представлені такі універсальні поняття, як Добро, Зло, Милосердя, Покарання та інше, які по-різному вербалізуються у турецькому релігійному дискурсі: *sevgi, aşk* (укр. любов); *iyilik, hayır* (укр. добро); *kötülük, hınç* (укр. зло); *aldatma, hile, ikiyüzlülük, riyakârlık* (укр. лицемірство), *yasa, kanun* (укр. закон); *dünya nimetleri* (укр. земні блага). І.Л. Покровська зазначає, що мова й релігія сполучені складними взаємозв'язками, які закріплені у свідомості людини та здатні впливати на відображення життєвих реалій у самій мові; вони поєднуються на різних рівнях, що реалізуються у мовній системі у вигляді діалектики релігійного та світського, представленої десакралізацією та сакралізацією мови [13, с. 109].

Наукові дослідження К. О. Тищенко присвячені вербалізації концепту БАТЬКІВЩИНА/VATAN у турецькій мові. Дослідниця опрацьовує особливості функціонування концепту БАТЬКІВЩИНА/VATAN у турецькому лінгвопросторі і доводить, що він присутній у турецькій лінгвоментальності, має риси як когнітивної, так і лінгвокультурологічної одиниці: репрезентується у сучасній турецькій мові широкою низкою лексем-об'єктиваторів як власне тюркського (*yurt, il, el*), так і арабського походження (*vatan, memleket, sila*), містить елементи культурного та історичного досвіду різних епох, переживається незалежно від переважного концептуального компоненту. Так, БАТЬКІВЩИНА/VATAN має аксіологічну значущість як на рівні країни/держави, так і на рівні рідного краю, проте, любов до батьківщини у цих двох контекстах відрізняється діяльним забарвленням: за рідним краєм сумують, а рідну країну як найвищу цінність готові захищати, жертвуючи власним життям [17, с. 180].

В українській тюркології вже представлені дослідження концептів на матеріалі турецької мови. Зокрема, український тюрколог Т. М. Тімкова є автором дисертації на тему «Макроконцепт АТМОСФЕРНІ ЯВИЩА у турецькій мовній картині світу», присвятивши своє дослідження визначенню образного потенціалу лексичних одиниць, що репрезентують концепти атмосферних явищ, виявленню додаткових когнітивних ознак, що виражаються фразеологічними одиницями у складі досліджуваних номінативних полів, а також розкриттю національної специфіки досліджуваних концептів.

І. О. Каціон у своїй дисертаційній роботі під назвою «Семантичні особливості вербалізації концептів життя і смерть у турецькій мовній картині світу» вперше описала структуру концептів ЖИТТЯ і СМЕРТЬ у турецькій мовній картині світу, а також виділила їхні диференційні ознаки, встановивши, що номінативні поля обраних концептів є досить обширними, мають ядерну зону і периферію, що складається із фразеологічного, дериваційного і паремійного полів [8, с. 79].

У дисертації К. А. Каші «Тюркська міфологічна лексика як фрагмент мовної картини світу» міф розглядається насамперед як явище культури й аналізується засобами культурологічного аналізу. Аналізується й те, як міфи впливають на поведінку людей, визначають їхні відносини, формують мораль, регулюють соціальні інститути й форми громадського життя. Результати цього дослідження сприяють отриманню більш повної картини етнічної специфіки культури у різні періоди й на різних рівнях її функціонування [9, с. 72].

У своїй дисертації дослідниця також зазначає, що давньотюркські міфологічні уявлення збереглися мало. Їхніми залишками є побутування у деяких народах терміну «тенгри» у значенні «бог», шанування землі й води, сліди культу Умай,

уявлення про магічний камінь, віра у духів – хазяїв різних місць. Тобто в основі тенгріанства було шанування природи взагалі – в ідеї неба, сонця, місяця, рік й інших чудес природи й стихій. Дослідниця зазначає, що у тюркському лексичному фонді безліч одиниць, які приховують у своїй семантиці етнографічні етуди світорозуміння давніх предків. Аналіз лексичного матеріалу допоміг виявити не тільки сакральні істини, що відображають шаманістичні образи, але й архаїчні елементи, рудименти у словах, які є невіддільною частиною картини світу давніх тюрків [9, с. 114].

Словам-реаліям як національно маркованим одиницям сучасної турецької мови та зв'язку мови, культури, мислення та літератури на матеріалі наукових праць турецьких мовознавців присвятила свої дослідження А. В. Костюк, висвітлюючи у них погляди вчених Туреччини на природу взаємодії цих явищ та стан розробки цієї проблематики у турецькому мовознавстві. А. В. Костюк наводить різноманітні приклади національно маркованої лексики, зокрема: *pekmez* – ‘бекмез’ (виварений до густоти меду сік винограду, шовковиці чи інших ягід або фруктів, що зазвичай подається на сніданок), *pekmezci* – ‘продавець, виробник або любитель бекмезу’, *leblebi* – ‘смажений горох’ (поширений у Туреччині вид сухої закуски), *leblebici* – ‘виробник або продавець смаженого гороху’, *kolonya* – ‘особливий вид парфумів, з легким запахом, що наноситься на руки (залежно від ситуації – на обличчя, шию) після їжі, перед далекою дорогою, при поганому самопочутті тощо’. Українська дослідниця-тюрколог, досліджуючи слова-реалії сучасної турецької мови, зазначає, що словами-реаліями можна вважати моно- та полілексемні одиниці, які позначають переважно етнічно самобутні предмети, поняття, явища тощо і ядром лексичного значення яких, при бінарному зіставленні конкретної пари мов, є національно специфічний мовний елемент [10]. Крім того, дослідниця аналізує роботи турецьких учених з вибраної проблематики і акцентує увагу на тому, що ідеї наукових робіт сучасних турецьких мовознавців щодо зв'язку мови, культури, мислення та літератури у цілому не відрізняються від панівних ідей мовознавчих досліджень вітчизняних учених. А деякі з них, такі, як наприклад, про первісне творення слів на основі асоціацій, сприйняття людиною світу через призму мови, якою вона говорить та своєрідність системи мислення кожного народу, на яку вказує структура його мови є прямим продовженням гіпотез, висунутих ще у XIX ст. українським ученим О. О. Потебнею [10].

О. Є. Борух у своїх працях аналізує крилаті вислови, які характеризуються національно забарвленістю, і зазначає, що у турецькому суспільстві, де головною релігією являється мусульманство, джерелом крилатих висловів є Коран, священна книга мусульман. Турецьке населення досить часто використовує у своєму мовленні слова пророка Моххамеда: *Bir baba cocuğuna guzel hlaktan daha ustun bir miras bırakamaz* ‘немає кращого спадку, який може залишити батько дитині, аніж мораль’; *Zengin, cok mala sahip olana denmez, zengin kalbi olana denir* ‘багатий не той, хто має багато майна, а той, у кого є серце’; Поширеними є також слова, що належать пророку Алі: *Hak, korelmez bir kilittir* ‘справедливість – це невидимий меч’; *Cehaletten daha tehlikeli bir hastalık yoktur* ‘немає небезпечнішої хвороби за невігластво’; *Kişi, dilinin eseridir* ‘людина – це витвір мови’ [1].

Е. Х. Мініахметова досліджувала фразеологічні одиниці турецької мови зі значенням «релевантність/нерелевантність висловлювання», яке відіграє важливу роль у свідомості турецького етносу [11].

Г. І. Шаглі у науковій статті під назвою «Мова у ролі індикатора культурної орієнтації етносу (на прикладі турецької мови)» розглядає мову як вагому частку етнокультури, яка відбиває етнокультурні, народнопсихологічні й міфологічні уявлення та переживання. На думку вченого етнолінгвістичний аспект наукових студій передбачає вивчення наслідків впливу на мовну структуру міфології, психології, звичаїв, побуту, вірувань, обрядів, загальної культури й менталітету етносу, що «стосується теорії номінації, корпусу окремих шарів лексики, теорії значення, народної фразеології, пареміології» [18]. На прикладі турецьких прислів'їв автор наводить приклади асоціативних паралелей у турецькому світосприйнятті (сонце – джерело здоров'я, правда, істина, світле), вербальні семантичні коди (весільні обряди, обряди народження дитини, найменування акціональних елементів обрядів) тощо.

Висновки. Отже, дослідження сучасних українських і турецьких учених, які спрямовані на дослідження культурно-історичного колориту нації у мові, почали відігравати надзвичайно важливу роль у практиці міжетнічного спілкування у глобалізованому світі. Проте ґрунтовний аналіз етнокультурних лексем із виокремленням їх етимологічних, історичних ознак і сучасних конотацій із залученням методологічного апарату етнолінгвістики, лінгвокультурології та інших галузей лінгвістики, як в українських лінгвістичних дослідженнях, так і у турецьких, є відсутнім.

Література:

1. Борух О. Є. Джерела крилатих висловів в українській та турецькій мовах (зіставний аспект). URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=apyl_2009_18_7
2. Вільчинська Т. П. Концепт «лелека» в українській етнонаціональній картині світу. URL: file:///C:/Users/user1/Downloads/Nchnpu_10_2014_11_5.pdf
3. Гапченко О. А. Учення про внутрішню форму слова та його розвиток у контексті сучасної когнітивної лінгвістики. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Mikks/2011_33/15_20.pdf
4. Голубовська І. О. Етнічні особливості української національно-мовної картини світу. URL: http://philology.knu.ua/php/4/7/Studia_Linguistica_4/400_412.pdf
5. Жаботинская С. А. Принципы лингвокогнитивного анализа и феномен полисемии. Проблемы заглавного, германского та слов'янського мовознавства. До 70-річчя професора В.В. Левицького / Під ред. Г. Альтмана, І. Задорожної, Ю. Мацкуляк. Чернівці: Книги XXI, 2008. С. 357–368.
6. Жаботинская С. А. Лингвокогнитивный подход к анализу номинативных процессов. Вісник ХНУ. Харків, 2010. № 928. С. 6–20.
7. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика: Нариси. К.: Довіра, 2007. 262 с.
8. Каціон І. О. Семантичні особливості вербалізації концептів життя і смерть у турецькій мовній картині світу: дис. ... к. філол. н.: 10.02.13. Київ, 2018. 237 с.
9. Каша К. А. Тюркська міфологічна лексика як фрагмент мовної картини світу.
10. Костюк А. В. Зв'язок мови, культури, мислення та літератури: погляди деяких турецьких мовознавців. Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». Том 22 (61). № 3. 2009. С. 143–148
11. Мініахметова Е.Х. Идеографический анализ фразеологических единиц со значением «релевантность/нерелевантность высказывания» в современном турецком языке. Мова і культура. 2011. Вип. 14, т. 5. С. 174–181. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/>

- irbis_nbuvcgiiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=Mik_2011_14_5_33
12. Озер З. Б. Национально-культурная специфика фразеологизмов в русском и турецком языке. URL: <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/97567/1/Озер%20З.Б.%20Национально-культурная%20специфика%20фразеологизмов%20в%20русском%20и%20турецком%20языках.pdf>
 13. Покровська І. Л. Діалектика релігійного і світського в турецькому мовно-культурному просторі: монографія. К.: Центр учбової літератури, 2016. 376 с. С. 50.
 14. Радзівська Т. В. Мовна особистість, мовна гра, лінгвістичні концепти крізь призму роману В. В. Набокова «The Real Life of Sebastian Knight». Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Сер. Філологія. 2014. Т. 17, № 1. С. 146-155 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknl_u_fil_2014_17_1_20
 15. Снітко О. С. Коди культури у мовній об'єктивності дійсності. URL: http://philology.knu.ua/library/zagal/Studia_Linguistica_1/115_121.pdf
 16. Сорокін С. В., Пілик В. В. Граматикалізований фрейм «причина» в українській і турецькій мовних картинах світу (зіставно-когнітивний і перекладознавчий аспекти). URL: priansak-center.com/book/Issue_2-3/9_Sorokin-Pilyk.doc
 17. Тищенко К. О. «Вербалізація концепту БАТЬКІВЩИНА/VATAN в турецькій мові». URL: http://philology.knu.ua/files/library/movni_i_konceptualni/50-2/67.pdf
 18. Шаглі Г. І. Мова у ролі індикатора культурної орієнтації етносу (на прикладі турецької мови). Сходознавство. 2008. № 44. С. 145-158. Бібліогр.: 19 назв. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/20778>
 19. Akarsu B. Dil-Kültür Bağlantısı, İstanbul: İnkılapYayınevi, 1998., С. 88-89.
 20. Banarlı N.S. Bir Dil. Nasıl Güzelleşir. URL: <http://www.nihadsamibanarlı.com/bir-dil-nasil-guzellesir>
 21. Başkan Ö. Bildirişim (İnsan Dili ve Ötesi), İstanbul: Multilingual Yayınları, 2003
 22. Doğan M. Dil, Kültür, Yabancılaşma. URL: <http://ebookpdfkitapozeti.xyz/d-mehmet-dogan-dil-kultur-yabancilasma-pdf-indir>
 23. Gökalp Z. Türkçülüğün Esasları, İstanbul: Sebil Matbaacılık, 1975.
 24. Göçer A. Dil-Kültür İlişkisi ve Etkileşimi Üzerine. URL: http://turkoloji.cu.edu.tr/ali_gocer_dil_kultur_iliskisi.pdf
 25. Günay D. Dil ve İletişim. İst.: Multilingual, 2004. 282 s., сr. 7
 26. Güvenç B. İnsan ve Kültür (6. baskı), İstanbul: Remzi Kitabevi, 1994., s. 96.
 27. Güvenç B. Kültürün ABC'si (2. baskı), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.
 28. Kafesoğlu İ. Türk Milli Kültürü, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1998., s. 16.
 29. Kaplan M. Kültür ve Dil (26. baskı), İstanbul: DergahYayınları, 2010
 30. Özkan M. İnsan İletişim ve Dil [Text] / İst.: 3F Yayınevi, 2008. 175 s.
 31. Turan O. Tarihi Akış İçinde Din ve Medeniyet, İstanbul: Nakışlar Yayınevi, 1980.
 32. Ünal Ş. Dil ve Kültür [Text] / Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2005. 254 s.
- Пышнёха О. А., Покровская И. Л. Исследование взаимосвязи языка и культуры в работах украинских тюркологов и турецких лингвистов**
- Аннотация.** Статья посвящена анализу работ украинских и турецких лингвистов, которые изучали взаимосвязи языка и культуры. Проанализировано состояние разработки данного вопроса в украинском языкознании на материале турецкого языка, а также основные взгляды на взаимосвязь языка и культуры в турецком языкознании. В рамках данной проблематики выделены ключевые исследования в украинской тюркологии.
- Ключевые слова:** язык, культура, тюркология, этнос, национальное сознание.
- Pyshnokha O., Pokrovska I. Researching of language and culture correlation in the works of Ukrainian Turkologists and turkish linguists**
- Summary.** The article is devoted to the analysis of the works of Ukrainian and Turkish linguists devoted to studying the connection of language and culture. The state of development of this issue in Ukrainian linguistics on the material of the Turkish language is analyzed, as well as the main views on the interrelation of language and culture in Turkish linguistics. The key works in Ukrainian Turkology in the framework of this problem are highlighted.
- Key words:** language, culture, turkology, ethnicity, national consciousness.